

Rahvaluulekoguja Emilie Poom

Järgneva teksti autor on Helju Unga. Ta esitas selle suvel Märjamaa päevade konverentsil. Siis oli saalis suhteliselt vähe kuulajaid, kuid siitkandi tunnustatud rahvaluulekoguja Emilie Poomi tehtud töö väärrib tutvustamist laiemale ringile. Tänavu möödus E. Poomi sünnist 125 aastat. Emilie Poom sündis 30. juulil 1874. aastal Märjamaa kihelkonna Kõrvetaguse külas Nikre Metsavahitalus. Tema isa Hans Poom oli sündinud 11. detsembril 1841. aastal ja ema Anna 19. oktoobril 1844. a. Peres oli seitse last: õed Marie Karolina 24.03.1866, Julia Katarina 13.10.1869, Amalie Rosalia 21.10.1871, Emilie 17.07.1874. Anette Luise 19.10.1877 (tema oli tuntud õmbleja Peterburis) ja vennad August Vilhelm 14.10.1879-21.10.1979, Aleksander Eduard 18.03.1833.

Poomid on rootsi päritoluga. Esiisa Mart jäi Põhjasõja ajal Väike-Maarja kanti elama. Perekonnanime kirjapilt on algselt olnud Bohm, Pohm. 1870. a. paiku ostis Emilie isa Hans Poom Nikre mõisniku käest Metsavahi talu. Teada on, et Hans tuli Kõrvetagusele Ääsmäelt. Nikre mõisa enam olemas ei ole, vaid mõisahooned koht on aimatav. Säilinud on üks suur mõisaegne puu. Mõisamaadel oli kolm talu: Uus- ja Vana-Nikre ning Nikre-Metsavahi. Koolihariduse sai Emilie Poom Vaimõisa koolis. Eesti kirjanduse bibliograafilise leksikoni järgi (lk 279) sai Emilie koolis käia ainult kaks talve ja täiendas end hiljem rohke lugemisega. 1930. a. alates oli Emilie Poom väsimatu rahvaluulekoguja. Ta kogus rahvaluulet peamiselt Märjamaa ja Rapla kihelkonnas, vähemal määral Hageris, Kullamaal ja Vigalas. Vähesoodsates oludes suutis Poom kirja panna umbes 1300 rahvalaulu, umbes 1500 rahvajuttu, üle 300 vanasõna ja kõnekäändu, paarsada mängu ja palju muud. Kirjandusmuuseumis säilitatakse 6193 lehekülge Poomi poolt kogutud rahvaloomingut. Need kirjanekud annavad mitmekesise pildi Märjamaa rahva elust-olust. Kirjeldades mõnd üksikküsimust (lõbustusi, ühistööd v.m) lisas Poom ka neid saatvad laulud, jutud, vanasõnad jm, ühtlasi iseloomustas ühiskondlikke ning majanduslikke tingimusi. Selliste terviklike olupiltide andmisega on Poomi elutöö rahvaluule kogumisel väga tähelepanuväärne. Poom ei olnud ainult registreerija, ta oli ka rahvakunsti aktiivne kandja, andekas käsitöömeister, haruldase mäluga jutustaja ning laulja. Emilie Poomi vennapojade pere on kenasti alles hoidnud Eesti Rahva Muuseumist, Eesti Rahvaluule Arhiivist ja viimaste õigusjärglastelt Etnograafiamuuseumist ja Kirjandusmuuseumist rahvaluulekogujale saadetud kirjad. Need vajaksid korralikku uurimist. Kirjade põhjal võib oletada, et oma esimese töö saatis Emilie Poom Eesti Rahva Muuseumile 1930. a. alguses. Seda kinnitab muuseumi kiri 28.02.1930 nr 865, millel on Paul Ariste allkiri. Tänameks väärtusliku saadetise eest ning soovitakse teha kaastööd. Teine kiri on 5.04.1930 nr 48 samast kohast ja sama mehe allkirjastatud. Ariste kirjutab: "Suurim tänu teie teisest väärtuslikust saadetisest, mille oleme paigutanud endise juurde Eesti Rahvaluule Arhiivi vanavara kogudesse. Nagu näha, teil on tõsine huvi rahvaluule ainete alahoidmise vastu. Algajad rahvaluulekogujad on õpetatud: "Ühtlasi julgesime paluda tulevikus kirjutada ikka tündiga, kuna siis käsikirjad seisavad alles kauemini läbi aastasadade." (Kiri ERA 04.1930 nr 286). Ilmselt olid Emilie Poomi kaastööd, mis ta saatis Eesti Rahva Muuseumile niivõrd põhjalikud ja korrektsed, et Oskar Looritsa allkirjaga kiri on alustatud "Lugupeetud härra Poom (17.05.1930 nr 360). Ja "härra" Poomile kirjutatakse: "Kuna Eesti Rahvaluule Arhiivil on õnnestunud Teie seniste saadetiste järele otsustades leida usaldatavat kaastöölist, siis julgen pöörduda Teie poole juba selliste küsimustega, mis eeldavad kohaliku keelemurde, nimetuste ja ainekite täpsemat edasiandmist. Kui Teil jätkuks aega ja huvi, siis paluksin nimelt vaevaks võtta ja selgust muretseda järgmiste mõistete kohta Märjamaal. Edasi järgneb küsimuste rodu. Eesti Rahva Muuseumilt on Paul Ariste käe läbi tulnud uus kiri 22. juulil 1930 nr 490, milles on huvitav koht: "Kuna Teid vahest huvitab, mida siis tehakse vanavaraga, siis kirjutaksin hea meelega selle kohta. Enne kõike kirjutatakse saadetise etteotsa täpsed andmed saatjast, siis lüüakse masinaga leheküljed pääle. Kui umbes 700-800 lehekülge on koos, köidetakse käsikirjad kokku pruuni nahkköitesse. Võõraid inimesi ei lasta käsikirjade juurde, vaid originaalidest on tehtud ära kirjad, mida saab igaüks kasutada. Originaalid hoitakse alles aastatuhandeteks. On väga suur häämeel, et saate aru vanavara jäädvustamisest. Praegusel ajal ei ole neid palju. Isegi Haridusministeerium ei saa asjast küllalt aru, et toetada arhiivi kogumistööd. On huvitav nimetada, et meie neli paremat kirjavahetajat on naised, see on Teie (s.t. Emilie Poom).... Iga asi, mis puudutab vana aega ning selle elu, on tähtis panna kirja, olgu see kui väike ja tühine tahes. Tähtis kirjaneku juures on see, et see oleks tündiga." Kirjadest selgub niivõrd tõsiselt suhtus Emilie Poom vanavara kogumisse. Selle ilmekaks näiteks on Oskar Looritsa käega kirjutatud kiri

28.03.1934: "Armas tundmatu sõber! Pärin liigutava meelehärduole olen jälginud Teie ja paari teise lihtsa maanase kaastööd ERA-le ja ei saa ega tohigi salata oma täit austust ja armastust selle töö vastu. Olen tihti imestanud teie püsivust ja andumust, Teie jumalikkude mälu ja suurepärasest sõnastusest. Võin Teile kinnitada, et Teie mälestused muistsest tulehoiust viimases saadetises on kõige parem sellelaadiline kirjeldus üldse meie Arhiivi tulekultuse kohta. Kavatsen selle Teie täie nime all oma uurimises ära trükkida kõrvu Siberi ja teiste rahvaste tulehoiuteadetele." Eesti Rahva Muuseumi ERA kirjas 27.08.1935 teatab R. Viidalepp: "Tuleval aastal ilmub koguteos "Läänemaa". Seal leidub muuseumis ülevaade ka Läänemaa rahvaluulest ja selle tähtsaimast kogujast, kus hinnatakse kaaluvaks Teiegi teeneid."

Eriti huvitava sisuga kirja on Emilie Poom saanud 22.10.1936: "Armas preili Poom! Eile seadsin lõplikult korda teie viimaseil aastail saadetud vihud ja annan need nüüd kõitekotta. Varsti saab ERA omale siis uue kõite "Eesti vanavara ERA II 129 Emilie Poom." See on 129. kõide meie suursarjas, mis teeb suurt au oma kirjapanijale ja püsib ühe sisukamana meie vanavarakõidete hulgas igavesti. Teie olete nüüd juba rahvusvaheline nimi. Olen Teie tekste avaldanud ühes Teie nimega küll saksa, küll inglise keeles. Loodetavasti tuleval aastal ilmub minult suur paks ingliskeelne ülevaade eesti vanavarast, kuhu Teie tekste õige mitu sisse võtan. Palun siis vastu võtta minu südamest tulev tänu ja õnnesoov Teile, kes teie olete osand elust leida seda, mis teeb Teie elu sisukaks ja teistelegi tarvilikuks. Ma ei usu, et Teid väline au ja hiilgus enam meelitaks, mina ise ei hooli sellest üldse midagi, - sellepärast ei taha ma oma hella tänutunnet avalikkuse ees labastada, vaid kirjutan teile soojas meeleliigutuses selle kirja, mis jäägu meie omavaheliseks asjaks. ...Oskar Loorits"

29. detsembril 1936.a. saadetud kirjaga teatab Eesti Rahva Muuseum: "Kõrgelt hinnates teeneid, mida Teie olete osutanud rahvateadusele tähelepanuvõlt väärtusliku, hoolsa ja kestva kaastööga Eesti muinasmälestiste kogumisel, on Eesti Rahva Muuseum 28. detsembril 1936. a. otsustanud Teid nimetada oma au-korrespondendiks." Seda kinnitati vastava diplomiga. ERA 19.03.1936.a. kirjast saame teada, et Emilie Poomi kui rahvaluulekoguja pilt oli välja pandud Tallinnas ja Tartus peetud näitusel "Naine ja raamat". Suur töö on leidnud meeldiva tunnustuse. 1937. a. märtsis avatakse Emilie Poomi poolt saadetud vihikutest uus kõide. Sama aasta oktoobris võtab Emilie Poom osa ERA asutamise 10. aastapäeva auks korraldatud kaastöötajate kursusest. Eriti tunnustavaid kirju Emilie Poomile on saatnud Oskar Loorits. 26. novembri 1939. a. kirjast loeme: "Armas sõber, kirjelduste meister,... et see (töö) sisendab surematuse tunnet ja tõstab meie väärtusteadvust maisest hoopis kõrgemale tasemele, kus huvid ja maitse, elamused ja hinnangud vabanevad madalama ümbruse survest ja kirkastuvad puhtaks tööõõmuseks ja sügavaks õnneaimuseks." Rahvaluule kogumine kestab ka sõjaaastatel. 08.03.1943.a. ERA kiri R. Viidalepa allkirjaga: "... sest sõjaaeg kiirendab ka vanakeste varisemist ning endispõlvede mälestuste kustumist. Mis pole õigeaegselt päästetud ja paberisse pandud, see jääb päästmata. Avaldatakse kiitust parimatele kaastöötajatele, teiste seas ka Emilie Poomile. Kirjavahetusest selgub, et aeg-ajalt on rahvaluule kogujale makstud väikesi preemiaid. Kahetsetakse nappide võimaluste pärast kogumistöö eest tasumisel. Viimased säilinud kirjad on Tartust Kõrvetagusele tulnud 1958. aastal. Tolle aasta detsembris on R. Põldmäe kirjutanud, et ei oodata niivõrd tema kaastööd, vaid ollakse mures tema tervise pärast. Kirjutaja leiab, et saadetud vihik sisaldab endiselt head materjali. Rahvaluule kogumise kõrval tegeles Emilie Poom ka vanavara kogumise ja selle saatmisega Eesti Rahva Muuseumile. Nii võib lugeda muuseumi 21.01.1934 kirjast, et on saadud nikerdused, nende hulgas vart ja kedervars, niisamuti mees ja naine töötamas. Jäi mulje, et need olid Emilie Poomi enda nikerdatud ja oletus osutuski tõeks. 1936. a. oktoobris on saadud puuiste. 1937. aastal härjake. 15. augustil 1939.a. teatatakse Eesti Rahva Muuseumist, et saadi kätte mürgisema taime "tikstamme" oks. Veel on E. Poom saatnud ülesvõtteid rahvariietest. Kasutada olnud materjale üle lugedes adusin, millise suure inimesega oli Emilie Poomi puhul tegemist. Igavesele unele suikus väsimatu rahvaluulekoguja 87-aastasena 20. märtsil 1961. Ta puhkab Märjamaa kalmistul. Iga kalmistuvaikusel jalutaja võib hetkeks peatuda tema kalmu juures ja mõelda, mida suurt ja igavest võib korda saata üks lihtne eesti maanaine. Tema nimi on kuldsete tähtedega kirjutatud aegade raamatusse.

Helju Ungu

